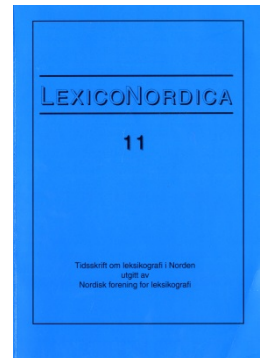

LexicoNordica

Titel: Kort historia över finsk-rysk lexikografi
Forfatter: Hannu Tommola
Kilde: LexicoNordica 11, 2004, s. 23-49
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kort historia över finsk-rysk lexikografi

This paper gives a short survey of the development of Russian↔Finnish lexicography from the first Russian-Finnish and Finnish-Russian dictionary to the most recent ones. Apart from a general outline of the most important lexicographic data in this connection, an analysis of the micro- and macrostructure of some of the most important dictionaries is presented.

1. Utvecklingen inom den finsk-ryska lexikografien

De första finsk-ryska ordböckerna utkom i mitten av 1800-talet. Man bör komma ihåg att Finland från 1812 till 1917 var ett storfurstendöme inom det ryska kejsarriket men med vittgående autonomi. Därför var det ryska språket av stor vikt i Finland jämsides med svenskan, åtminstone för den statliga tjänstemannakåren. Det finska språkets roll som en hörnsten i den nationella väckelsen blev allt viktigare på olika sektorer i samhället och utvecklandet av det finska skriftspråket förutsatte under rådande förhållanden också tvåspråkiga finsk-ryska och rysk-finska ordböcker. Som en jämförelse kan nämnas att den första finsk-tyska ordboken (Erwast 1888) utkom några tiotal år senare, i slutet av 1880-talet. Även om man i bildade kretsar kanske kunde mera tyska än ryska så behövde man i själva verket inte några extra hjälpmedel för finsk-språkiga. "Alla" behärskade ju svenska och man kunde utnyttja svenska läro- och ordböcker vid studier av främmande språk. Då ryskan under ett århundrade var den högsta maktens språk uppstod det ändå ett visst behov av fungerande finsk-rysk tvåspråkighet. Dessutom torde finsk-hetsrörelsen också ha spelat en roll.¹

Man kan indela den finsk-ryska lexikografins historia i perioder utgående från de mest beaktansvärda händelserna. Den första perioden (från 1 till 2) under autonomitiden kan ses som ständigt framskridande, en progressiv utveckling som nådde sin kulmen i och med Pekka Kijanens verk i början av 1900-talet. Den andra perioden (3) mellan världskriget var tämligen dyster för finsk-rysk lexikografi. Inte mycket

¹ Många ordböcker var dock ännu under autonomitiden tre- eller flerspråkiga, såsom de första ordböckerna överhuvudtaget (se t. ex. Schroderus 1637, Florinus 1695, Renvall 1826).

bättre var den andra republikens tid (4) men vid slutet av 1970-talet hade man nått en situation där det fanns stora ordböcker i båda riktningar. Efter det förbättrades inte läget nämnvärt under perioden i det ”nya Europa” (5) förrän vid millennieskiftet.

- 1) I **mitten av 1800-talet** utkom de första ryska ordböckerna (Wallin 1848–50, *Ryskt, svenskt och finskt hand lexikon* 1851). Åtminstone den första rysk-(svensk-)finska ordboken hade en viss betydelse för lexikografins utveckling i Finland överhuvudtaget;²
- 2) I **början av 1900-talet** före första världskriget tillkom Kijanens gedigna ryska ordböcker i båda riktningarna (Ringvall & Kijanen 1902, Kijanen 1912–13);
- 3) **Den första republikens tid** i det självständiga Finland (1917–1939) medförde ett avbrott i den lovande utvecklingen. Man fick lov att vänta i 50–70 år innan nya ordböcker av större omfattning utkom, långt efter andra världskriget. Ett tecken på det bristande intresset för ryskan i den tidens Finland är att det inte ens gjordes nya upplagor av Kijanens ordbok;
- 4) **Andra republikens tid** anses här omfatta ungefär åren 1945–1990. En litet aktivare period kan anses infalla först på 1960- och 1970-talet. Trots att Finlands utrikeshandel tidvis till en fjärdedel utgjorde av export till och import från Sovjetunionen var det allmänna intresset för ryska svagt. En större motivation för ryska studier utgjorde kanske den internationella vänsterradikalismen i västländerna som kom till Finland med dröjsmål, alltså inte från öst utan från väst.³ Ändå kom den nya rysk-finska ordboken från öst (Kuusinen & Ollikainen 1963); den sammanställdes i Petrozavodsk och publicerades i Moskva. Arbetet med en ny finsk-rysk ordbok inleddes också i Finland tidigt på 1960-talet men finska förlag var inte villiga att förlägga den, så man var tvungen att anlita ett förlag i Moskva och

² Elias Lönnrot framhåller i förordet till sin finsk-svenska ordbok (Lönnrot 1874, Förord s. I [framhävning av mig - HT]): ”Med riktande av af Renvalls år 1826 utkomna Suomalainen Sana-kirja hafva flere under loppet av de fyra sedan dess förflutna decennier arbetat. Främsta rummet [...] må nämnas, att en mängd nya finska ord förekomma i Finsk-Svensk Ordbok af G. E. Eurén, Tavastehus 1860, samt i **Ryskt, Svenskt och Finskt Handlexikon, Tavastehus 1851**, och Svenskt-Finskt Handlexikon, Helsingfors 1853. [...] hvaremot Suomen-, Venäjän- ja Ruotsinkielinen Sana-Kirja J. F. Wallinilta, Hämeenlinnassa 1848, ej synts lemna något bidrag i det afseende.”

³ Jfr t.ex. Timberlake (1996) om den akademiska utvecklingen på slaviska institutioner i USA.

redaktörer i Petrozavodsk (se förordet i Vahros & Scherbakoff 1975, Vahros 1976, Tommola 1983).

- 5) **Det nya Europa** och Finlands medlemskap i EU får karakterisera den femte perioden före och kring millennieskiftet. En grundligt reviderad upplaga av Kuusinen och Ollikainens rysk-finska ordbok utkom 1997 i samarbete mellan finska och ryska förlag (Kuusinen & al. 1997; se Tommola & Mustajoki 1998 och Tommola 1999) och två medelstora finsk-ryska ordböcker publicerades efter årtusendeskiftet, en i Ryssland, en i Finland (Koppaleva 2001, Niemensivu & Nikkilä 2003; se Tommola 2003).

Jag skall nedan koncentrera mig på några intressanta teman i fråga om de äldre ordböckerna. Föremålet för den första lilla presentationen är det s.k. Grottska manuskriptet och dess förhållande till den första rysk-finska ordboken. Den andra gäller Pekka Kijanens insats för den finsk-ryska lexikografin i början av 1900-talet. I dag torde det knappast längre finnas många som använder eller ens har använt Kijanens ordböcker. Jag försöker analysera hans ordböcker i jämförelse med deras efterföljare (Kuusinen & Ollikainen 1963, Vahros & Scherbakoff 1975, Niemensivu & Nikkilä 2003).

1.1. Förhistoria

På 1840-talet kom det ut två verk: 1845 publicerades i Viborg en kort trespråkig ordbok (LSRWS 1845) som sedan publicerades i en reviderad upplaga 1848. Under de sista åren av decenniet utkom i Tavastehus Wallins (1848–1850) finsk-rysk-svenska ordbok i två delar. Under det följande decenniet utgavs fem verk. Hos Nordenswan i Tavastehus publicerades ett digert *Ryskt, svenskt och finskt hand lexikon* (1851) på 900 sidor och med 35 000 uppslagsord. Det var utarbetat på "Nådiga befallning" (av den ryska tsaren). Den ursprungligen i Viborg hos Cederwaller utgivna korta trespråkiga ordboken (LSRWS 1845) utkom i en finsk-rysk-tysk-svensk upplaga (LSSWRS 1856).

En av den finska kulturens första stormän, Kalevalas insamlare och utgivare Elias Lönnrot (1802–1884) spelade en betydande roll också i den finska lexikografins historia. I de bibliografiska uppgifterna över den första rysk-finska ordboken (*Ryskt, svenskt och finskt hand lexikon* 1851) sägs det att den finska delen redigerats av Lönnrot. Enligt Juhani Sarsila (1998) står Lönnrot för kanske en fjärdedel av de finska ekvivalenterna i det manuskript som bildat basen för ordboken. Det är många som varit med och sammanställt den finska delen av manuskriptet, t. ex.

D. S. D. Europaeus (1820–1884), och materialet användes senare åtminstone i Europaeus svensk-finska (1853) och Lönnrots finsk-svenska ordbok (1874–80).

Vad som är karakteristiskt för adertonhundralets finsk-ryska lexikografi är att det uppenbarligen inte var någon större efterfrågan på ryska ordböcker för finnar, men nog i någon grad på hjälpmedel för ryssar som ville lära sig litet finska. På 1860-talet gavs ingenting ut på den allmänlexikografiska fronten, men i samhället fanns det uppenbarligen ett visst behov av specialordböcker. Till exempel publicerade Finska lotsöfverstyrelsen ett kort trespråkigt konversationslexikon (*Voprosy ...* 1867): "Frågor och svar ... uti de vid lotsning af fartyg allmännast förekommande samtalsämnen". På 1870-talet utgavs ingenting förutom nyupplagor: den fyrspråkiga korta Viborgska ordboken utkom i en fjärde (*Suomen, ruotsin, wenäjän ja saksan ...* 1873) och en femte upplaga (1877). En sjätte skulle ytterligare komma (1890). I början av 1880-talet utgavs en trespråkig parlör på 77 sidor (*Russkie, finskie ...* 1881). År 1888 utkom i S:t Peterburg en ordlista över de vanligaste svenska och finska orden med översättning till ryska (Fedotov 1888). Den var på sexton sidor och i titeln, som finns bara på ryska, sägs det uttryckligen att ordboken innehåller svenska och finska ord som är "skrivna med ryska bokstäver".⁴ I slutet av 1880-talet utgavs i S:t Peterburg också en omfattande rysk bok som heter "Våra grannar. Gränstolk (på vår västergräns)". Det över tusen sidor tjocka verket uppges ha som författare den kända historikern A. V. Starčevskij.

På 1890-talet utkom den sjätte upplagan av den Clouberg-Zilliacuska rysk-svensk-finska ordboken (*Suomen, ruotsin, wenäjän ja saksan ...* 1890) som nämnts ovan, och dessutom hela fyra nya ordböcker. Den minsta är den i Helsingfors utgivna *Ordbok* (1891) på 59 sidor. Samma år utkom en rysk lärobok för finsktalande av Olga Tuhkanen-Aschan (Tuhkanen 1891) som också karakteriseras som en ordbok. Den var ganska populär och utkom i fem nyupplagor fram till 1916. Ett år senare utkom en finsk-rysk handordbok av Nordlund (1892). Under 1800-talet allra sista år utkom två ordböcker. Den ena är Ellen Cajanders (1899) "Ny rysk-svensk-finsk ordbok" på över 900 sidor. Samma år utkom hos Lindstedts också den av Cajander redigerade praktiska läroboken (Cajander [red.] 1899) med en ordlista som var mycket populär ända fram till den ryska revolutionens tid då den åttonde korrigerade upplagan togs. Dessutom utkom i mitten av 90-talet i Helsingfors en järnvägsparlör (Honkanen 1895) på nästan hundra sidor.

⁴ Samma ordlista kom 1904 ut som en kompletterad version på 22 sidor.

1.2. 1900-talets början och autonomins sista år

1900-talets första år var mycket produktiva på ordboksfronten: Cajanders trespråkiga lexikon utgavs på nytt 1900 och 1901. I Lindstedts serie av praktiska tolkböcker var det nya författare, V. Smirnoff och Iisakki Lattu, som tog över det arbete som Cajander hade påbörjat: den utvidgade finsk-ryska och rysk-finska parlören levde ända till den åttonde upplagan 1917. Den ryska militären i Finland hade uppenbarligen behov av att kunna landets språk och generalstaben för Finland utgav en ordbok (Abramovič 1903) på 100 sidor, åter med de finska och svenska orden "tryckta med ryska bokstäver". I Helsingfors utgavs också Lots- och fyrinrättnings flerspråkiga fackparlör (*Tulkki Suomen luotsille* 1905) och i Viborg utkom en trespråkig nautisk fackordbok (Schvindt 1907).

Den verkliga händelsen i början av århundradet inom lexikografien var ändå Ringvalls och Kijanens finsk-ryska ordbok på 1000 sidor (Ringvall & Kijanen 1902). 1910-talet var sedan åter mycket livligt: Kijanens rysk-finska ordbok (1912) kom för en lång tid att vara den enda ordentliga ordboken i sitt slag; en finsk-rysk fickordbok kom till som biprodukt (Kijanen 1914). 1915 utkom tre ordböcker: Werner Anttilas nya finsk-ryska fickordbok på över 300 sidor, V. R. Zilliacus kortfattade rysk-finska ordbok och ännu en gång Cajanders nya finsk-ryska tolkbok, nu ganska kortfattad (125 sidor). Dessutom publicerades ännu en kort tolkordbok för finnar som ville kunna röra sig och göra sig förstådda i Ryssland (*Suomalainen Venäjällä eli ...* 1915) och samma år utkom två andra smärre språkliga hjälpmedel för finsk-rysk kommunikation: Finska turistföreningens rysk-finsk-svenska korta turistordbok (*Kratkij russko-finsko-švedskij...* 1915) och en anspråkslös ordlista med ryska och finska ord (*Sbornik russkich i finskich slov* 1915). Under de sista åren av autonomitiden under rysk överhöghet hann det ännu utkomma två omfattande ordböcker (Rantalainen 1916, Lundqvist 1917). Edlunds gamla parlör på fyra språk (*Neljän kielen puheluopas ...* 1917) utkom i nyupplagor både 1917 och 1918.⁵

⁵ 1915 och 1916 utkom dessutom två fackordböcker, Viherjuuris lexikon för näringslivets behov och Vuorjokis kommersordbok.

1.3. Den långa torra perioden: Första republiken 1917–1939 och krigsåren

I den första finska republiken, efter att Finland blivit självständigt, publicerades det inte ryska böcker. Det märker man inte bara i fråga om ordböcker utan också mycket tydligt om man tittar på översättningsstistik (se t. ex. Michajlov 2003). Det utkom just inga ryska böcker i finsk översättning under mellankrigstiden, dvs. mellan första och andra världskriget. Det fanns inte heller någon professur för ryska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet, som då var det enda universitetet i landet.

Under kriget utkom tre ordböcker. Huvudstaben utgav en frågeinstruktör, dvs. ett praktiskt hjälpmedel uppenbarligen för dem som behövde förhöra krigsfångar (*Suomalais-venäläinen kyselyopas* 1941). Samma år publicerade Hillari Viherjuuri en liten ordbok (1941) och en pratguide (1941) som sedan kom i två nyupplagor före krigets slut. När kriget var så gott som slut utkom en finsk-ryska tolkbok (Terhola 1945).

Efter kriget blev det inte mycket bättre. I Ryssland tycks det däremot ha funnits mera intresse för finskstudier, vilket Milanovas (1946) och Kukkonens (1955), senare Jelisejevs (1962) och Kuusinens och Ollikainens (1963) ordböcker är bevis på. Den finsk-ryska ordboken av Kukkonen & al. kom ut 1955 i en andra upplaga.⁶

1.4. Realsocialismens tid

Kuusinen & Ollikainen (1963) var den enda fullstora tvåspråkiga ryska ordboken som var tillgänglig för dem som började studera ryska på 60-talet och den förblev praktiskt taget den enda ordentliga rysk-finska ordboken ända till slutet av 1997. Det tog tjugo år efter krigsslutet innan man började aktivera sig litet grann i Finland, där det progressiva och radikala 60-talet kom igång under senare hälften av decenniet. Den politiska radikaliseringsen, som ägde rum i Förenta staterna på 1950-talet och som bidrog till ett ökat intresse för Ryssland och för slaviska språk generellt också i akademiska kretsar, kom till Finland med ett dröjsmål på tio år.

Ulla-Liisa Heino tillhör den första falangen finländare som åkte till Moskva från det självständiga Finland för att studera ryska. Hon förblev

⁶ En smärre mångspråkig ordbok gavs ut av esperantisten Vilho Setälä (1952) men hans verk syftade inte till att främja kunskaper just i ryska utan närmast i esperanto.

en entusiastisk russofil ända fram till perestrojkan, och i år har hon fått Pusjkin-medaljen, som tidigare tilldelats bara utvalda professorer inom akademiska kretsar. Det folkdemokratiska förlaget Folkkultur (Kansankulttuuri) utgav 1964 en resenärs- eller turistordbok (Heino & Kaipio 1964). Den var ganska anspråkslös och hade just inga lexikografiska ambitioner andra än att popularisera ryska språket och kunskaper i det. Ulla-Liisa Heino har utan vidare större meriter som översättare: hon hör till de tre produktivaste översättarna av rysk litteratur i Finland genom tiderna. Mycket populär var också den "lilla röda" ryska ordboken där hon var medförfattare (Hiltunen & Heino 1969).

Arto Mustajoki, som sedermera blev professor i ryska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet 1982 efter Igor Vahros, sammanställde en ordlista över ryskans centrala ordförråd samtidigt som han själv tillägnade sig språket (Mustajoki 1971). Till samma kategori av inlärningsordlistor hör också Mustajoki & Tsygankina (1976). Igor Vahros (1917–1996) ägnade sig åt ordboksarbete samtidigt som han var professor i ett populärt och snabbt växande ämne, samlade ord och ekvivalenter var än han råkade vara (se Vahros 1976). Hans finsk-ryska ordbok (Vahros & Scherbakoff 1975) fick omedelbart en oerhört stor betydelse för alla som studerade eller intresserade sig för ryska då den utkom, sjuttio år efter Ringvalls och Kijanens finsk-ryska ordbok (se Tommola 1983).

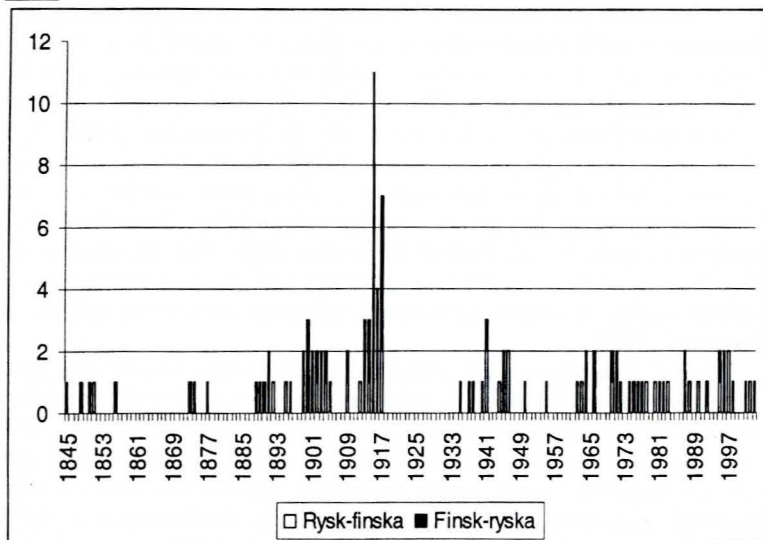
Martti Kuusinen (1928–2001) var huvudfiguren bakom den rysk-finska ordboken (Kuusinen & Ollikainen 1963) som WSOY, det största förlaget i Finland, marknadsförde ända fram till årtusendets slut i oförändrade upplagor. Han fortsatte Jelisejevs arbete, var också aktiv med att sammanställa smärre finska ordböcker närmast för behov i ryska Karelen (Kuusinen 1981, se dock också t. ex. Kukkonen et al. 1955, Hytti 1983). En nyttig lingvistisk ordbok är den finsk-ryska rektionsordboken (Kuusinen & Suhanova 1988) som har varit ett betydande hjälpmedel både för finskspråkiga och ryskspråkiga studerande. Arto Mustajoki, professor och Ekaterina Nikkilä, lektor på institutionen för slavistik och baltologi vid Helsingfors universitet började tidigt samarbeta med ryska kolleger och det första resultatet inom lexikografin var en rysk-finsk inlärningsordbok (Mustajoki & Nikkilä 1982) som blev mycket populär och kom ut i nyupplagor 1987 och 1990.

1.5. I det nya Europa

Under perestrojkaperioden hände det inte så mycket inom finsk-rysk lexikografi men den postsovjjetiska tiden har fört med sig många

företagare också inom ordboksbusiness. Utan att försöka lista alla skall några nya upplagor som bygger på gammalt material omnämnas: Hiltunen 1992, Salo 1992, Tirkkonen & Luukkonen (red.) 1992. Ossi Hiekkänen med sina nyordböcker (1996, 1997) försökte hjälpa dem som vill veta de ryska benämningarna på alla möjliga nya begrepp. Därför har hans ordböcker kanske nått fram till en hel del användare, även om man hade gärna önskat mera kritisk strategi och redigering av förlaget.⁷

Figur 1. Antalet finsk-ryska och rysk-finska ordböcker utgivna 1845–2003

Som en sammanfattning kan konstateras att de viktigaste tvåspråkiga ordböckerna mellan finska och ryska från dagens synvinkel har varit Ringvalls och Kijanens (1902), Vahros och Scherbakoffs (1975) och Niemensivu och Nikkiläs (2003) finsk-ryska ordböcker (även om den sistnämnda är mindre omfattande). Av de betydelsefullaste rysk-finska ordböckerna bör nämnas den tidiga ordboken "på Nådig befallning"

⁷ Om Jelisejevs ordböcker (t. ex. 1994) behöver här inte sägas mera, för den färs-kaste upplagan (Jelisejev 2001) har recenserats i *LexicoNordica* 10 (Tommola 2003) tillsammans med två andra finsk-ryska ordböcker (Koppaleva 2001, Niemensivu & Nikkilä 2003). Med Kuusinen & al. (1997) kan läsaren bekanta sig i recensionerna (Tommola & Mustajoki 1998, Tommola 1999).

(*Ryskt, svenskt och finskt hand lexikon* 1851), Kijanen (1912–13), Kuusinen & Ollikainen (1963) och Kuusinen & al. (1997).

Utöver de här nämnda finns det ordböcker som är eller har varit nyttiga för bestämda användarkategorier men som i detta sammanhang inte har kunnat diskuteras i detalj. Som exempel på en ordbok med en ryskspråkig målgrupp bör Kukkonens, Lehmus och Lindroos finsk-ryska ordbok (1955) nämnas. Den är utgiven i Moskva och innehåller en grundlig framställning över finsk grammatik av Juri Jelisejevs. Också Mustajokis och Nikkiläs rysk-svenska inlärningsordbok (1982) för finnar har visat sig vara tillförlitlig och populär. Framhållas bör också Kuusinen och Suhanovas rysk-finska ordbok för verbrektion. Den är ett mycket nyttigt hjälpmedel både för finsk- och ryskspråkiga studerande.

2. Fallstudier

Nu skall jag återkomma till två perioder i historien och först se litet mera i detalj på den första rysk-finska ordbokens tillkomst i mitten av 1800-talet. Det andra analysförsöket tillägnas Pekka Kijanens storverk inom lexikografin.

2.1. Grots manuskript och ordboken *På Nådig Befallning*

Jakov Karlovitš Grot (1812–93) föddes i S:t Petersburg, gick i lyceet samtidigt med nationalskalden Alexander Pusjkin i Tsarskoe Selo, lärde sig tyska, italienska, latin och engelska. Han upptäckte skandinavisk litteratur och började resa till Imatra (som var en populär kurort bland ryssar) och flyttade till slut till Finland för att bli lärare vid Helsingfors universitet, sedermera den första professorn i ryska (1840–1852). Under sina senare år, efter att ha återvänt till Ryssland, gjorde Grot karriär som akademiker vid den kejserliga vetenskapsakademien. Han är mest känd som reformator av den ryska ortografin och redaktör för den akademiska ordboken över ryska språket. Som krona på sitt livsverk utnämndes han 1889 till vetenskapsakademins vicepresident.

Grot var mycket aktiv i Finlands kulturliv och lämnade efter sig ett ordboksmanuskript som ryska filologer under årens lopp har beundrat i Helsingfors universitetsbibliotek. Det slaviska biblioteket i Helsingfors var Grots barn – han grundade det. Det så kallade Grotska manuskriptet har varit en av bibliotekets skatter. Ett projekt som syftade till att publicera den "Grotska ordboken" inleddes i samarbete mellan finska

och ryska lingvister för ett tiotal år sedan men arbetet ledde inte till resultat och har åtminstone tillsvidare lagts på is. Skälet är närmast att en ung forskare från S:t Petersburg i sin avhandling påstod att manuskriptet inte kan vara skrivet av Grot (Gonoboleva 1999). Att Grot möjligen inte egenhändigt skrivit manuskriptet gör det ändå inte vetenskapligt mindre intressant.

Ryskt, Svenskt och Finskt Handlexikon, utarbetadt på nådig befäling (1851) (även kallad Meurmans ordbok⁸) gäller som den första rysk-finska ordboken. Huvudkälla för ordboken har varit Grot-manuskriptet. Den slutsatsen har Juhani Sarsila (1998) kommit fram till efter att ingående ha studerat manuskriptet. Han anser att det ursprungliga manuskriptet är äldre men att de tillägg som skrivits mellan raderna och i marginalen har gjorts omkring 1850. Tilläggen utgörs mestadels av finska ord, och det är Elias Lönnrot som enligt Sarsila torde svara för en fjärdedel av dem. Sarsila antar också att flera neologismer från mitten av århundradet har tillfogats av Europaeus (som själv utgav en svensk-finsk ordbok 1853). I ordboken inkluderades inte hela det ordmaterial som fanns i Grot-manuskriptet. Särskilt mycket har det gallrats bland finska betydelseekvivalenter, som det finns gott om i manuskriptet. De flesta ryska kyrkoslavismer har slopats och detsamma gäller också fraseologismer. Ett exempel på en artikel ur Grot-manuskriptet som kanske med fog kunde förkortas på målspråkssidan är följande:

bajúkat', -aju 1. 1. v. a. *Wyssja; Lulla till sömn; insofva barn genom waggande och sång. Lulla. tuudittaa, liekuttaa, laulaa nukkumaan, nukuttaa, nukutella, hyssytellä, wiihdytellä, tuud[i]tella, lellettää, lallattaa*

Iögonenfallande är att det regelbundet finns fler finska motsvarigheter än svenska. Man får väl anta att detta delvis beror på författarnas osäkerhet: finskan hade inte stabiliserat sig och hade bara en kort tradition som skriftspråk. Manuskriptet är inte fullständigt; alla ryska ord och uttryck hade inte försetts ens med svenska ekvivalenter och ännu mindre med finska. Ordboken blev betydligt mindre till makrostrukturen än vad manuskriptet hade gett möjligheter till, vilket inte behövde

⁸ I Helsingfors universitetsbiblioteks katalog förekommer den rysk-svenska ordboken under Meurmans namn (Meurman 1846–47), medan den trespråkiga inte bär något författarnamn. Det är här fråga om kejsarkansliets protokollsekreterare, kapten Otto Meurman som inte skall växlas med Agathon Meurman. Visserligen var den sistnämnda berömda finshetsmannen också lexikograf, och det är honom som Pekka Kijanen syftar till då han skriver i förordet till sina ordböcker att han som källa använt sig "kommunalrådet A. Meurmans" ordböcker (Meurman 1895).

bero bara på kostnadsfrågor utan också på att den svenska och finska sidan inte genomgående var komplett i manuskriptet.

Av de finska neologismer från den tiden som ingår i ordboken kan enligt Sarsila (1998) nämnas t. ex.: *hajamielinen* 'tankspridd', *näyttelijä* 'skådespelare', *vieraanvarainen* 'gästfri', *saituri* 'snåljåk', *yhtiöpäinen* 'våghalsig', *ylimys* 'ädling', *rotu* 'ras', *tykistö* 'artilleri' osv. I manuskriptet finns många neologismer som inte har fått plats i ordboken och ofta har då det motsvarande ryska uppslagsordet slopats, t. ex. *sekasorto* (ry. *vavilóna*) 'kaos, virrvarr', *uhkapeli* (*azártmaja igrá*) 'hasardspel', *hiilihappo* (*uglekislotá*) 'kolsyra' osv. Det förekommer också fall där endast en finsk ekvivalent har valts och en neologism (som senare blivit gängse) inte uppmärksammas, t.ex.: i stället för *innostus* 'iver' bjuder ordboken på *mielen into*, för *rikki* 'svavel' *tulikivi*, för *luopio* 'renegat' *uskonmuuttaja*, för *vety* 'väte' *kastes*, för *sähkö* 'elektricitet' *lieke* osv. I alla dessa fall är ordbokens finska termer nu föråldrade, helt försvunna och bortglömda. Däremot har nämnda neologismer fått plats i Lönnrots ordbok. Det förekommer också att en modern finsk motsvarighet tillagts i manuskriptet senare, då ordboken redan hunnit komma ut, t.ex.: *heiluri* 'pendel'. Som Sarsila påpekar använde Europaeus manuskriptets neologismer i sin svensk-finska ordbok (1853). Då t.ex. ry. *vavilóna* bortvaldes i den rysk-finska ordboken fick hans " eget" lexikon äran att införa neologismen *sekasorto* 'virrvarr' som Rapola (1960) sedan noterar som den första förekomsten i finskan. Sarsila har uppmärksammat flera fall där manuskriptet eller ordboken ger andra ord än de som senare blivit vedertagna i modern finska och som existerade redan vid den tiden, t.ex.: *puustain* för ry. *búkva* i stället för *kirjain* 'bokstav' (som noterats redan 1834), *tulikiwi* för *séra* pro *rikki* 'svavel' (1844), *suoni* för *véna* pro *laskimo* 'ven' (infört av Lönnrot 1837), *walta suoni* för *artérija* pro *valtimo* 'pulsåder' (Lönnrot 1837), *lieke* för *elektríčestvo* pro *sähkö* 'elektricitet' (1845).⁹

Sarsila påpekar också det kulturhistoriskt intressanta i manuskriptet som t. ex. uppräknigen av de ingredienser som behövs för *boršč* och bruksexempel som: *rúskie zjábnut v Parížě, po bespěč'ju* 'Ryssarne frysa i Paris för det de sakna kakelugnar'. Detta exempel finns också hos Dal' (1862). Substantivet *bespěč'e* (av *bez* 'utan' och *peč'* 'ugn') finns inte i moderna ordböcker och ordet associeras närmast med adjektivet *bespečnyj* 'sorglös, bekymmerfri, tryggad' (jfr *obespečit'* 'trygga, utrusta'). Eftersom Dal's berömda verk över det storryska ord-

⁹ Att *vinó* översätts som *wiina* (som nu syftar på brännvin el. alkoholdrycker överhuvud) i stället för *viini* 'vin' (som förekommer redan 1837) är inte helt fel eftersom det ryska ordet fortfarande kan användas för alkoholdrycker i allmänhet.

förrådet utkom först 1863–66 kan det identiska materialet inte betyda något annat än att Dal' och Grot använde samma källor (delvis förstås den akademiska ordbokens första eller andra upplaga från 1789 eller 1806 och senare).

2.2. Pekka (Pjotr) Kijanens ordböcker

En viktig gestalt i den ryska lexikografin i Finland vid förra seklets början var Pekka Kijanen. Ordböckerna han författade är inte så många men hans storordböcker i båda riktningarna blev mycket uppskattade och överträffades av sina efterträdare först under andra hälften av århundradet och då närmast i aktualitet. Den finsk-ryska ordboken från 1902, som var en riktig långkörare, har två författare. Som medförfattare hade Kijanen här A. F. Ringvall, övertranslatoren vid Finska Senaten. Det var ursprungligen Ringvall som fick i uppdrag att sammanställa en auktoritativ finsk-rysk ordbok. Men som Kijanen säger i förordet hade Ringvall en alltför tung arbetsbörda för att kunna ägna sig åt ordboksarbetet. Alltså fick Kijanen ta över jobbet. I förordet till Kijanen (1912–13) framgår att författaren redan kort efter att den finsk-ryska ordboken utkommit fick uppdraget att sammanställa en rysk-finsk ordbok. Som det så ofta brukar gå krävde arbetet mer tid än vad som ursprungligen planerats, i detta fall ett helt årtionde.

Jag tror inte att min generation av ryskstuderande i någon högre grad använde Ringvall & Kijanen (1902) som aktiv finsk-rysk ordbok. I stället försökte man klara sig med Ožegovs enspråkiga ryska ordbok (mitt eget exemplar representerade den sjunde upplagan från 1968). Det var svårt och mödosamt men också mycket lärorikt. Att man inte ville använda Ringvall & Kijanen berodde inte på att den skulle ha varit dålig men på att den var hopplöst föråldrad. Då man stötte på obegripliga främmande finska uppslagsord i stället för de moderna uttryck man letade efter blev man snabbt förargad (se nedan). Å andra sidan, om inte Kuusinen & Ollikainen (1963) hade funnits, hade man – efter att ha skaffat sig ett elementärt ordförråd – kunnat använda Kijanens rysk-finska ordbok (1912–13 som en passiv ordbok. För att läsa klassisk rysk litteratur räcker den gamla Kijanen ganska bra till.

2.3. Målgrupp och makrostruktur

Kijanens förord är inte alltför långa men innehåller trots allt en del intressant information. Som bas för den finsk-ryska ordboken hade

Kijanen A. Meurmans finsk-ryska ordbok (1895) och som källor för den ryska delen kunde han använda den andra och delvis den tredje upplagan av den akademiska ryska ordboken. Som förlaga i fråga om tvåspråkiga ordböcker hade han också två rysk-tyska ordböcker. En mycket intressant fråga är varifrån det administrativa ordförrådet kommer och hur tvåspråkigheten (egentligen trespråkigheten) fungerade inom förvaltningen. Kijanen omnämner två källor som man gärna skulle vilja bekanta sig med men som inte lär vara så lätt tillgängliga: den ena är Järnefelts finsk-ryska ordlista och den andra en anonym rysk-finsk-svensk ordlista för juridik och förvaltning ("Sanakokoelma juridiselta ja hallinnon alalta", "Venäläis-suomalais-ruotsalainen rinnakkainen laki- ja virkakielen sanasto"). Dessutom har Kijanen aktivt excerperat ord och termer ur författningssamlingar.

Förordet i Kijanens finsk-ryska fickordbok (1914) är ganska informativt. Där hittar vi också ett förord på ryska som inte är en översättning av det finska utan avsevärt kortare och koncentrerar sig på saker som är viktiga från den ryska användarens synpunkt.

Målgruppen i både Ringvall & Kijanen (1902) och Kijanen (1912–13) tycks inte ha problematiserats. Åtminstone diskuteras frågan inte i förorden. Man kan tänka sig att det på den tiden hållits för normalt att ordböckerna gjordes för invånare i storfurstendömet Finland. Att den tilltänkta målgruppen i första rummet är finsk är tydligt, för i båda ordböckerna är förorden endast på finska. Detsamma gäller för utmärkningsapparaten: ordklass, numerus, genus på ryska ord då det behövs osv. anges bara på finska. Därför kan det verka förvånande att det som uppslagsord också finns med böjda verbformer, t.ex. "*haen* ks. ['se'] *hakea* ['söka; hämta']". Man kan anta att även om huvudmålgruppen var de finskspråkiga så fanns det många ryskspråkiga som behövde finska och kunde språket så pass bra att de kunde klara finska instruktioner. I Kijanens smärre ordböcker framgår detta delvis explicit. I det ryska förordet till sin finsk-ryska fickordbok (Kijanen 1914) säger författaren att det väl inte behövs grammatiska uppgifter för den ryska delen. Förresten säger Kijanen där också att det fanns tillräckligt av "stora" och "små" ordböcker, medan det var brist på "mellanstora". Det är här fråga om en ordbok som till storleken kunde jämföras exempelvis med Mustajokis och Nikkiläs inlärningsordbok (1982) och som är klart mindre än Niemensivu & Nikkilä (2003).

2.4. Lemmaurvalet i den finsk-ryska ordboken (Ringvall & Kijanen 1902)

Då man jämför Ringvall & Kijanen (1902) med Vahros & Scherbakoff (1975) och Niemensivu & Nikkilä (2003) så kan man konstatera att den är i ungefär samma storleksklass som Vahros & Scherbakoff och innehåller klart fler uppslagsord än de två nyare ordböckerna. Till sin lemmauppsättning är den naturligtvis den ålderdomligaste, men ändå kan man säga att skillnaden jämfört med Vahros & Scherbakoff inte är alltför stor – den sistnämnda innehåller ganska mycket gamla ord (se Tommola 2003). Man får den uppfattningen att Ringvall & Kijanen på sin tid har varit en mycket bra och aktuell ordbok med ett brett urval av uppslagsord. Att tiden gått ifrån den ser man då man jämför urvalet: t.ex. av ca hundra ord verkar i genomsnitt ett trettiotal vara gemensamma för den och Niemensivu & Nikkilä. Ord som inte längre finns med i den nyare ordboken är exempelvis *haima ry. rukav (?) haimi (ry. lëgkij zapach)* 'svag lukt', *hän on haimella (on znaet, on pronjuchal)* 'han vet, har fått vittring'; *haira (zabluždenie)* 'felgrepp'.

Ringvall & Kijanen ger många uppslagsord (gamla substantiv) som inte mera uppfattas som ord men som man känner igen som ordbildningsstammar (jfr också ovan *haira* 'felgrepp'), t.ex.: *haja, olla hajalla* '(vara) sönder'; (*haja-*) *-kylvö* 'bredsådd', *-mielinen* 'tankspridd', *-mielisesti* 'tankspridd', *-mielisyy* 'tankspriddhet', *-paikkainen* enligt Lönnrot (1874) 'på skilda ställen, sporadisk, spridd', *-reisin* 'grensle'.

Ändringar i de finska ordens fonetiska och morfologiska struktur framgår också vid en jämförande analys av Ringvall & Kijanen och Niemensivu & Nikkilä. Som exempel på fonetisk utveckling kan följande ord ges: *haji* > *hai* 'haj', *hairaus* > *hairahdus* 'felgrepp, förvillelse, snedsteg', *tuorstai* > *torstai* 'torsdag'; på morfologiska ändringar: *hajuta* > *haista* 'lukta'. Exempel på lexikaliska förändringar är *kutsulintu* > *houkutuslintu* 'lockfågel'. Det är inte heller ovanligt att ett ords referens har ändrats och ordet fått en ny betydelse och den gamla referensen uttrycks med ett annat ord. Så finns t.ex. *partisaani* inte i Ringvall & Kijanen men *partiolainen* översätts som *partizan* 'partisan' i stället för *skaut* 'scout' som i Niemensivu & Nikkilä.¹⁰ Den berömda finska "realibeteckningen" *sisu* 'kampvilja, ihärdighet, uthållighet, seghet' har i Ringvall & Kijanen ännu kvar också en gammal konkret betydelse 'det inre' (*vnutrennost*, *vnutro*) som i Niemensivu & Nikkilä ersatts av *sisus*.

¹⁰ I båda ordböckerna hittas dessutom uppslagsordet *sissi*, den finska synonymen till lånordet *partisaani*.

Ringvall & Kijanen är oerhört rik på sammansättningar och avledningar. För 'tobak' (*tupakan-*, *tupakka-*) ges 47 sammansatta och en hel del avledda ord, t.ex.: *tupakoida* 'röka', *tupakoiminen* 'rökning', *tupakoitseminen* 'icke-rökare', *tupakoitsija* (ry. *kuritel*', i Niemensivu & Nikkilä *kurjaščij*) 'rökare'.¹¹ Niemensivu & Nikkiläs motsvarande ord *tupakointi* 'rökning', *tupakoimaton* 'icke-rökare' och *tupakoija* 'rökare' ger vid handen att nufinskans avledningssuffix har blivit kortare.

2.5. Lemmaurvalet i den rysk-finska ordboken (Kijanen 1912–13)

Mycket av det som ovan sades om Ringvall & Kijanen (1902) i jämförelse med moderna ordböcker stämmer också för Kijanens rysk-finska ordbok som är nästan lika gammal. En likadan analys skall här inte upprepas. Då man jämför Kijanen (1912–13) med Kuusinen & Ollikainen (1963) kan man konstatera att det i Kijanen finns mera uppslagsord, nästan i relationen 2:1. Det beror till en del på att det i Kijanen finns en massa olika avledningar.

Av ordet *kupel'* (*kastemalja*) 'dopfont' exempelvis, som finns i både Kijanen och i Kuusinen & Ollikainen och dessutom i Kuusinen & al. (1997), har endast Kijanen adjektivet *kupel'nyj* (med kollokations-exempel *kupel'naja voda* – *kastevesi* 'dopvatten'. Av stammen *kup-* ger Kijanen

- 1) substantiv *kupec* (*kauppias*, *kauppamies*) 'handlande, köpman' och två olika kvinnliga variantformer: *kupčina* och *kupčicha*; av det senare (som är den enda i Kuusinen & Ollikainen och i Kuusinen & al.) har Kijanen dessutom ett possessivadjektiv *kupčichin*;¹²
- 2) adjektiv *kupeckij* och *kupečeskij* (det enda i Kuusinen & Ollikainen);
- 3) verb som *kupečestvovat'* (*harjoittaa kauppaa*) 'idka handel' och den föråldrade imperfektformen *kupyvat'* 'köpa' finns bara i Kijanen.

I Kuusinen & Ollikainen finns få nya ord jämfört med Kijanen om man bortser från sovjettermer och andra neologismer för nya begrepp som inte existerade i början av seklet. Annars är det mycket sällan som Kuusinen & Ollikainen har andra ord än Ringvall & Kijanen, t.ex.

¹¹ I Vahros & Scherbakoff (1975) som likaledes är frikostig med sammansatta ord har här endast 29 sammansättningar och fyra avledningar.

¹² Det finns överhuvudtaget mera feminina varianter för nomina agentis, t.ex. *kupletistka* (*kuplettilaulajatar*) 'kuplettsångerska' till det maskulina *kupletist*. Också i Kuusinen & al. återfinns ordet.

vscholmlännyj (*kumpuinen, kumpuileva*) 'kullig, kuperad, backig'. Självklart har Kijanen som finska ekvivalenter ofta ord som är ålderdomliga eller arkaistiska.

2.6. Betydelsedistinktion

Vad mikrostrukturen angår bör man konstatera att Ringvall & Kijanen är väldigt rik på exempel; för några av de vanligaste orden är exemplen verkligt många, t.ex. för *muuttaa*: (= vaihtaa) *peremenjat* 'byta', (= peruuttaa) *otmenjat* 'återkalla, dra in', (= muodostaa) *izmenjat* '(för)ändra', (= vuorottaa) *smenjat* 'byta (ut)', (= laittaa uudestaan) *pere-delyvat* 'ändra, göra om', (m. jksk) *prevraščat' vo čto* 'förvandla', (= m. toiseen asuntoon) *perezžat' v druguju kvartiru* 'flytta in i ny bostad' osv. Dessutom finns det många kollokationer och bruksexempel: *muuttaa rahaksi* (*prevraščat' v den'gi*) 'realisera', *m. pois* (*perezžat'*) 'flytta bort', *m. uskoa* (*perechodit' v druguju veru*) 'byta religion'; *tämä seikka muutti asian* (*čto dalo delu drugoj oborot*) 'det ändrar saken'¹³; *m. vesi viiniksi* (*prevratit' vodu v vino*) 'förvandla vatten till vin'; *muut-taa oppilas seuraavalle luokalle*¹⁴ (*perevodit' učenika v sledujuščij klass*) 'flytta eleven till följande klass'.

Även om ungefär en tredjedel av lemmauppsättningen är densamma är det mycket sällan som hela artiklar är identiska i Ringvall & Kijanen och Niemensivu & Nikkilä. Det finns alltså visserligen en del ord som hävdar sig i det finska allmänspråket ända sedan det förra århundradets början men i många fall är de ryska ekvivalenterna inte längre är desamma. Det finns många exempel på ord för vilka både Ringvall & Kijanen och Niemensivu & Nikkilä ger flera ryska ekvivalenter och utan att en enda av dem gemensam; jfr t.ex.: *haikea* 'nostalgisk, ledsam, sorgmodig; sorglig': *grustnyj, melancholičnyj* i Niemensivu & Nikkilä – *gor'kij, tjažkij, pečal'nyj, mučitel'nyj* i Ringvall & Kijanen. Som exempel på typiska kollokationer ger Ringvall & Kijanen *haikea suru* (*tjažkoe gore*) 'tung sorg'; *haikea hetki* (*tjažkaja minuta*) 'tung stund'; *haikea kuulla* (*mučitel'no slyšat'*) 'pinsamt att höra' och *nähdä haikeata* (*ispytat' gore*) 'känna sorg', medan Niemensivu & Nikkilä har: *haikea sävel* (*grustnaja, melancholičnaja melodija*) 'sorgmodig, melankolisk melodi' och *haikein mielin* (*s grust'ju*) 'med sorg'. Samma gäller för substantivet *haikeus* 'nostalgia, sorglighet, ledsamhet': *goreč'*

¹³ Helt gängse också numera, dock vanligen i presensform.

¹⁴ Här används numera verbet *siirtää* 'flytta'.

'sorg', *ogorčenie* 'bedrövelse', *pečal'* 'sorg' i Ringvall & Kijanen; *grust'* 'sorg', *melancholičnost'* 'melankoli' i Niemensivu & Nikkilä.

Till de lexikaliska förändringarna kan man också räkna några folkliga ords stilistiska utveckling till grova och vulgära uttryck. Att både 'piss' och 'urin' hette *kusi* på finska (på ryska både *moča* och *urina*) på Kijanens tid reflekterar samtidigt den fackspråkliga terminologins utvecklade tillstånd. Vidare kan detta exemplifieras av *kusihaps* och *kusirakko* som blivit *virtsahaps* 'urinsyra' och *virtsarakko* 'urinblåsa' i Niemensivu & Nikkilä. Man kan också jämföra avledningarna och sammansättningar till det vardagliga ordet *paska* 'skit' som tidigare oftare användes med konkret syftning, medan bildliga uttryck numera är vanligare: *paskantaa* 'skita', *paskainen* 'skitig' i Ringvall & Kijanen; *paskamainen* 'skitig', *paskatärkeä* 'skitviktig', *paskiainen* 'skitstövel' i Niemensivu & Nikkilä. Grova ord används nu i överförd betydelse och i den konkreta betydelsen undviker man att begagna ursprungliga folkliga ord, som uppfattas vulgära. Detta exemplifieras ytterligare med *perse* 'röv, arse' som i Ringvall & Kijanen översätts med *zadnica* 'bakdel' och illustreras med *säkin perse (dno meška)* 'säckbotten', medan Niemensivu & Nikkilä har översättningen *žopa* (som ännu under sovjetperioden inte skulle ha fått komma med i ryska ordböcker, och inte heller finns i Vahros & Scherbakoff 1975) och sammansättningen *perseennuolija (podchalim)* 'rövslickare'. För *huora* 'hora' anger både Ringvall & Kijanen och Niemensivu & Nikkilä den vulgära ryska motsvarigheten *bljad'* (som inte heller var tillåtet i ryska lexikon för femton år sedan); dessutom har Ringvall & Kijanen med det nuförtiden ganska gammalmodiga *bludnica* 'sköka' och *publičnaja l. potrebnaja ženščina* 'glädjeflicka' och Niemensivu & Nikkilä det neutrala *prostitutka* 'prostituerad'.

Ordet *tuottaja* 'producent' uppvisar förändringar i syftning redan från Ringvall & Kijanen till Vahros & Scherbakoff (1975): i Ringvall & Kijanen ges endast ekvivalenterna *importör* 'importör' och *postavščik* 'leverantör' som i moderna finskan ersatts med *maahantuoja* och '(tavarantoimittaja)' (se härtill Tommola 2003 för en jämförelse av de nyaste ordböckerna). Ringvall & Kijanens *parturitupa* motsvaras i Niemensivu & Nikkilä av *parturiliike*. *Parturi* 'barberare' heter på modern ryska (*mužskoj*) *parikmacher* 'herrfrisör' men hade i Ringvall & Kijanen en nu föråldrad rysk ekvivalent *cirjul'nik*. På samma sätt kunde *kampaaja* '(dam)frisör' ännu i Ringvall & Kijanen heta *češčal'nik* men i Niemensivu & Nikkilä endast (*damskij*) *parikmacher*.

Alla tvåspråkiga ordböcker som undersökts här nöjer sig nästan utan undantag med att ge ekvivalenter; översättning är mao. den dominerande metoden för att definiera uppslagsordens betydelse. I klart polyse-

miska fall ges i parenteser synonymer som skall precisera betydelsen (se t.ex. ovan olika betydelser av *muuttaa* i Ringvall & Kijanen).

2.7. Grammatik

Av alla granskade tvåspråkiga ordböcker ger Kukkonen & al. (1955) den fullständigaste beskrivningen av (finskans) grammatik. Den återfinns som en separat del i slutet av boken. Man kunde nog med dess hjälp lära sig en hel del finsk grammatik men man måste fråga sig hur pass nyttigt avsnittet är ur användarens synvinkel: i akuta fall, när man slagit upp ett ord vill man väl inte direkt leta igenom hela grammatiken. En annan strategi följs t.ex. i Kijanens ordböcker där en del grammatiska anvisningar ges konsekvent i artiklarna.

För det första anges ordklass; i den finsk-ryska ordboken är ordklass (*s.*, *a.*, *v.*, *num.* osv.) alltid angiven, medan det i den rysk-finska normalt inte behövs, då ord som tillhör olika ordklasser skiljer sig till formen. För ryska substantiv anges genus och böjning: 1) Genus (*mask.*, *fem.* l. *neutr.*) anges om ordet slutar på det s.k. mjuka tecknet (då ordet kan vara antingen maskulint eller feminint) och i några undantagsfall; normalt behövs ingen extra angivelse, för substantiv grupperas i olika genus efter nominativändelsen. 2) Böjning l. deklinationstyp borde rimligen anges framför allt i aktiva ordböcker, t.ex. i finsk-ryska för finnar; annars är det inte säkert att man kan använda det hittade ordet annat än i nominativ. Ändå är det just i finsk-ryska ordböcker som man inte hittar systematisk information om det.

Egentligen hör tryckaccenten ihop med böjningen. Samtidigt som alla något så när vederhäftiga ryska ordböcker uppger ordaccenten i uppslagsord och i exemplen, så görs detta inte systematiskt i de fall där ordet har rörlig accent, t.ex. *ruká* 'hand', *rukí* gen. sg., *rukí* nom.pl. osv. Det här tycks endast Kijanen (1912–13) ha systematiserat, t.ex. i uppslagsordet för 'vatten':

vodá (*akk.* vódu; *pl.* vódy, -d, -dam *etc.*; zá, ná, pód vodu, ná vody)¹⁵, vesi...

¹⁵ Här som överallt i denna artikel har det hårda tecknet slopats i slutet av på ord som slutar på konsonant i enlighet med den nya ortografin, trots att Kijanens ordböcker naturligtvis ännu följde den gamla. Detsamma gäller för alla gamla bokstäver som i translittererad form här ersatts med nya enligt den nya rättskrivningen.

Ändå saknas denna systematik i den finsk-ryska Ringvall & Kijanen såsom i de flesta ordböcker. I en del av de nyare har man försökt att välja exempel så att det förekommer så många olika böjningsformer som möjligt, men helt konsekvent har detta inte genomförts.

För verb anger Kijanen (1912–13) konsekvent diatestyp: *v.a.* ("aktiv" dvs. transitiv), *v.n.* ("neutrum" dvs. intransitiv), *v.p.* ("passiv" dvs. en impersonell användning av ett transitivt verb med reflexivpartikel: *dobroe skoro zabyvaetsja* 'det goda glöms snart'), *v.r.* ("reflexiv") och *v.rc.* ("reciprok"). Dessutom anges aspekt om verbet inte är imperfektivt; om det imperfektiva och perfektiva verbet står omedelbart efter varandra i samma uppslagsartikel behöver de inte anges som imperf. och perf. Det bör påpekas att Kijanen naturligtvis inte använde sig av de termer som är gängse i modern aspektologi, utan *toistumisjatkumismuoto* 'upprepnings- och fortsättningsform' motsvarar imperfektiv aspekt och *päättymismuoto* 'fullbordansform' perfektiv aspekt. Dessutom används två andra beteckningar: *monistelumuoto* 'upprepningsform' och *kertamuoto* 'engångsform' som används för verb som numera brukar kallas frekventativa resp. momentativa. T.ex. är *Kupyvat'* angivet som "mm" dvs. "monistelumuoto", vilket för oss nu låter lustigt men som helt riktigt syftar på verbets förmåga att uttrycka upprepad handling. I Ringvall & Kijanen används det angivelsesystemet inte, men som ryska ekvivalenter för finska verb anges det imperfektiva verbet konsekvent före det perfektiva.

I Kijanens fickordbok (1914) introducerades ett ganska utvecklat angivelsesystem som i den stora finsk-ryska ordboken ännu inte fanns. Alla finska ord där så kallad stadi växling förekommer märktes ut med en asterisk. Böjningstyper för ord i båda språken märks också ut och klassifikationen verkar inte så komplicerad. Växlingar mellan stavokaler i ryska ord fick också en utmärkningsapparat.

Som exempel på den typ av kollokationer som ordböckerna ger får artikeln *vino* i Kijanen (1912–13) och i Kuusinen & al. (1997) tjäna:

vinó (*pl. vína, -n etc.*), **1.** viini 'vin'; *cerkóvnoe v.*, *kirkkoviini* 'kyrkovin'; *žéstkoé v.*, *karvasviini* 'bittervin'; *fruktóvoe v.*, *hedelmäviini* 'fruktvin'; *stolóvoe v.*, *pöytäviini* 'bordsvin'; **2.** (*vódka*) viina 'brännvin, sprit'; *chlébnoe l. gorjáčee v.*, *paloviina* 'brännvin'; *sidét', gnat' v.*, *polttaa viinaa* 'bränna brännvin'.

vinó n 1. viini 'vin': *vinográdnoe ~ rypäleviini* 'druvvin'; *stolóvoe ~ pöytäviini* 'bordsvin'; *suchóe <polusuchóe, sládkoe> ~ kuiva <puolikuiva, makea>* viini 'torrt <halvtorrt, sött> vin'; *béloe ~ valkoviini* 'vitvin'; *krásnoe ~ punaviini* 'rödvin'; *rózovoe ~ rosee-*

[viini] 'rosévin'; krépkoe <sláboe> ~ väkevä <mieto> viini 'starkvin <lättvin>'; plodóvo-jágodnoe ~ hedelmäviini 'fruktvin'; desértnoe ~ jálkiruokaviini 'dessertvin' 2. *puhek (vodka)* viina 'brännvin, sprit'.

Det är inte möjligt att ge här en bredare analys av de olika ordböckerna. Vad man kan fastställa utifrån exemplet *vino* (och också utifrån jämförelsen av artikeln *haikea* ovan) är att artiklarna i Kijanen i princip redan hade samma struktur som i de senare större ordböckerna; endast ordförrådet och exempelurvalet har ändrats.

3. Till sist

Denna artikel har uttryckligen varit en kort historik över finsk-rysk lexikografi, dvs. en översikt med några jämförelser mellan de "bästa" och utförligaste ordböckerna för finska användare av ryska språket. Även om de flesta av de granskade ordböckerna inte uttryckligen riktar sig till finska användare är det i själva verket just de som använts och används av finska specialister på ryska, dvs. översättare, studerande, filologer osv.

En särskild undersökning skulle vara på sin plats i fråga om ordböcker som sammanställts i Ryssland och i ryska Karelen närmast för lokala behov, för de användare som har ryska som första språk. Detta skulle kanske vara ett uppdrag för ryska eller karelska forskare. Några finsk-ryska och rysk-finska ordböcker som gjorts i Finland men som inte blivit kända eller som fallit i glömska och som för denna artikel inte kunnat undersökas i detalj skulle också vara värda en speciell undersökning. Det rör sig om Rantalainens, Palanders, Cajanders och Viherjuuris ordböcker.

Litteratur

Ordböcker

Abramovič, D. V. 1903. *Russko-finsko-švedskij slovar', napečatannyj russkimi bukvami*. Gel'singfors (Tip. Štaba finljandskogo voennogo okruga). 100 s.

Anttila, Werner 1915. *Uusi suomalais-venäläinen taskusanakirja*. Hki: Edlund (SKS). 315, [1] s.

- Cajander [Kajander], Ellen 1899. *Novyj russko-švedsko-finskij slovar'* = *Ny rysk-svensk-finsk ordbok* = *Uusi wenäläis-ruotsalais-suomalainen sanakirja* / po novejšim istočnikam sostavila E. K. = utarb. efter nyaste källor af E. C. = uusimpain lähteiden mukaan toim. E. C. Hfors: Edlund (Hfors centraltryckeri). [4] 918 s. (2. uppl. 1901, 820 s.)
- Cajander, Ellen (red.) 1899. *Lindstedtin käytännöllisiä tulkikirjoja, 4. Uusi suomalais-venäläinen tulkki eli Vasta-alkaville helppotajuinen ja käytännöllinen keino oppia pian opettajatta ja valmistuksetta venäjän kieltä* / toim. E. C[ajander]. Hki: Lindstedtin antikvaarinen kirjakauppa, 118 s. (1903², 1909³, 1913⁴, 1914⁵, 1915⁶, 1916⁷, 1917⁸)
- Cajander, Ellen 1900. *Uusi ruotsalais-suomalais-venäläinen sanakirja, uusimpain lähteiden mukaan* = *Ny svensk-finsk-rysk ordbok utarbetad efter nyaste källor*. Helsinki: G. W. Edlund, 192 s. ; 12:o.
- Cajander, Ellen 1901. *Uusi ruotsalais-suomalais-venäläinen sanakirja, uusimpain lähteiden mukaan* = *Ny svensk-finsk-rysk ordbok utarbetad efter nyaste källor*. Helsinki : G. W. Edlund, [4], 820 s. ; 12:o.
- Dal', Vl. ([1862]1880): *Tolkovyj slovar' živago velikorusskago jazyka. T. I. Izd-e 2-oe, ispravlennoe i umnožennoe po rukopisi avtora. S. - Peterburg & Moskva: Izd-vo knigoprodavca-tipografa M. O. Vol'fa.*
- Erwast, Karl 1888. *Suomalais-saksalainen sanakirja – Finnisch-deutsches Wörterbuch*. SKS 69. Hämeenlinna: SKS, VIII + 797 + VIII S.
- Europaeus, David Emanuel Daniel 1853. *Svenskt-finskt handlexikon = Ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 16. Helsingfors, 727 p.
- Fedotov, N. 1888. *Kratkij slovar' naibolee upotrebitel'nych švedskich i finskich slov, napečatannyh russkimi bukvami s russkim perevodom*. S. I. 16 s. (Rev. uppl. 1904, Sankt-Peterburg, 22 s.)
- Florinus, Henricus 1695. *Vocabularium Latino-Sveco-Germanico-Finnonicum. In Usum Juventutis, Ordine Naturae, in certos Titulos digestum, & publici juris factum. En kort Orde-Book på Latin, Svenska, Tyska och Finska, Til Ungdomens Nytt, effter en naturlig Ordning, uti vissa Titlar författad, och på Trycket utgången. Wörter-Buch Lateinisch, Schwedisch, Deutsch und Finnisch, Ganz kurz Der Jugend zum besten, nach Ordnung der Natur in gewisse Titel gebracht, und öffentlich in Druck herausgegeben. Yxi Lyhykäinen Sana-Kirja Latinan, Ruozin, Saxan ja Suomenkielellä, Nuoruden hyväxi sen luonollisen järjestuxen jälken erinomasihin Charihin coottu ja Trykin annettu*. Stockholm, VIII + 239 s.

- Heino, Ulla-Liisa & Ritva Kaipio 1964. *Suomi-venäjä: matkailijan tulkisanakirja = finsko-russkij razgovornyj slovar' dlja turistov*. Hki: Kansankulttuuri (Yhteistyö). 77, [2] s. ; kart. (1964², 1966³, 1966⁴, 1970⁵, 1971⁶)
- Hiekkänen, Ossi 1992. *Venäjän uudissanasto* [suomi-venäjä]. Helsinki: Finn Lectura, 242 s.
- Hiekkänen, Ossi 1997. *Venäjän uudissanasto: venäjä-suomi*. Helsinki: Finn Lectura, 284 s.
- Hiltunen, Arnold 1992. *Suomi-venäjä-suomi: taskusanakirja*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY, 767, [1] s.
- Hiltunen, Arnold & Heino, Ulla-Liisa 1969. *Suomi-venäjä-suomi taskusanakirja*. Punaiset sanakirjat. Helsinki: WSOY, (4) 200 s. + (2) 305 s. (i 2. uppl. som en "fickordbok" – *taskusanakirja*, 1981)
- Honkanen, David Gustaf 1895. *Praktiska öfningar uti svenska, finska och ryska språken: hufvudsakligast på jernvägsområdet = Käytännöllisiä harjoituksia ruotsin, suomen ja venäjän kielissä: pääasiallisesti rautatien alalla = praktičeskie upražnenija v švedskom, finskom i russkom jazykach: osoblivo o železnodorožnych delach*. Hfors: Helsingfors central-tryckeri. XII, [43], 94 s.
- Hytti, Milja 1983. *Russko-finskij razgovornik – Venäläis-suomalainen keskusteluopas*. Petrozavodsk: Karelija, 174 s. Izd. 2. , ispr. , dop. [4. uppl. 1998]
- Jelisejev [Eliseev], Ju. S. 1962. *Karmannyj russko-finskij slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i nacional'nych slovarej, 539 s. (Nyupplagor 1970, 1978, 1987)
- Jelisejev [Eliseev], Ju. S. 1993. *Finsko-russkij i russko-finskij slovar'*. Moskva: Russkij jazyk, 352 s. [ca. 11 500 finska och ca. 11 000 ryska ord; 2. uppl. 1994, 3. uppl. 1997]
- Jelisejev, J. 1999. *Suomi/venäjä/suomi sanakirja*. Jyväskylä & Helsinki: Gummerus, 352 s. [4. uppl. av Jelisejev 1993]
- Jelisejev, Juri 2001. *Suomi-venäjä-suomi sanakirja – Finsko-russko-finskij slovar'* ('Finsk-rysk-finsk ordbok'). Jyväskylä & Helsinki: Gummerus, 536 s. [Utvidgad och förnyad upplaga av Jelisejev 1993]
- Kijanen, Pekka (toim.) 1912–1913. *Venäläis-suomalainen sanakirja = Russko-finskij slovar'*, 1–2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 129, 1–2. Helsinki: SKS, VIII, 872 + 781 s.
- Kijanen, P. 1913. *Russko-finskij slovar' = Venäläis-suomalainen sanakirja*. SKS 131. Helsinki, 466 s.
- Kijanen, Pekka [Petr] 1914. *Finsko-russkij karmannyj slovar' = Suomalais-venäläinen taskusanakirja*. Gel'singfors: Kirja (SKS) - 550, 21 s. [2-e ispr. , dop. izd. 1917]

- Kijanen, P. 1915. *Finsko-russkij karmannyj slovar' = Venäläis-suomalainen taskusanakirja*. Helsinki, 458, 27 s. (2-e izd. Tampere 1917, 495, 27 s.)
- Koppaleva Ju. È. [Julija Èjnovna] 2001. *Novyj finsko-russkij slovar' – Uusi suomalais-venäläinen sanakirja*. Okolo 50 000 slov i vyraženij – Noin 50 000 hakusanaa ja sanontaa ('Ny finsk-rysk ordbok. Ca 50 000 uppslagsord och uttryck'). Sankt-Peterburg: M. G. V. 883 s.
- Kratkij russko-finsko-švedskij slovar' dlja turistov* 1915. Gel'singfors: Finljandskoe obščestvo turistov, 34 s.
- Kukkonen, O. & Lehmus, H. & Lindroos, I. 1955. *Finsko-russkij slovar'*. Toinen, korjattu ja täydennetty painos. N. 40 000 sanaa. Moskova: Ulkomaan ja kansallisten kielten sanakirjain valtion kustannusliike, 672 s.
- Kuusinen, Martti 1981. *Suomalais-venäläinen sanakirja*. N. 14 000 sanaa. Petroskoi: Karjala-kustantamo, 197 s.
- Kuusinen, Martti & Valentina S. Suhanova 1988. *Učebnyj russko-finskij slovar' glagol'nogo upravlenija*. Hki: SN-kirjat, 542 s. [2. uppl. som *Verbisanakirja* 'Verbordbok' 1996, 400 s.]
- Kuusinen, Martti & Veera Ollikainen (red.) 1963. *Venäläis-suomalainen sanakirja = Russko-finskij slovar'*. 61 000 ord. Moskva: GIS. [2. , oförändrad uppl. som *Venäläis-suomalainen suursanakirja = Bol'soj russko-finskij slovar'*. Helsinki: WSOY, 1963; 3. uppl. 1995]
- Kuusinen, Martti & Veera Ollikainen & Julia Syrjäläinen 1997. *Venäjä-suomi-suursanakirja – Bol'soj russko-finskij slovar'*. Yli 90 000 hakusanaa ja sanontaa – Svyše 90 000 slov i frazeologičeskich oborotov. Red. av M. Kuusinen och Ulla Horstia. Helsinki–Porvoo–Juva: WSOY & Moskva: Russkij jazyk, XXXI + 1575 s. [2., oförändrad uppl. i två band som *Uusi venäjä-suomi-suursanakirja = Novyj bol'soj russko-finskij slovar' 1–2*, red. av N. M. Semenova, N. Ju. Fedorova, U. Horstia. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY & Moskva: Russkij jazyk, 3. uppl. Moskva: Živoj jazyk 2002]
- Lundqvist, Julius Johannes (toim.) 1917. *Suomalais-venäläinen tulkki-sanakirja*. Hki: Kirja (Tampere: Julin). [4], 479 s.
- LSRWS = *Lyhykäinen suomen, ruotsin ja wenäjän kielinen sanakirja* 1845. Kort finsk, swensk och rysk ordbok = finskie, švedskie i russkie razgovory. Wiipuri: Cederwaller. 85 s. [2. uppl. 1848, 3. uppl. som LSSWRS 1856]
- LSSWRS = *Lyhykäinen suomen, saksan, wenäjän ja ruotsin kielinen sanakirja* 1856. Finnischer, deutscher, russischer und swedischer Dollmetscher = finskie, nemeckie, russkie i švedskie razgovory. 3. par. ylösp. Wiipuri: Cederwaller. 140 s.

- Lönnrot, Elias (toim.) 1874–80. *Suomalais-ruotsalainen sanakirja* / toimittanut Elias Lönnrot = *Finskt-svenskt lexikon*, 1–2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 50. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1120 + 1083 s. [A–M, N–Ö]
- Meurman Otto 1846–47. *Svenskt och ryskt lexikon*, 1 [A–L], 2 [M–Ö] på nådig befallning utarbetadt vid Stats-sekretariatet för Storfurstendömet Finland. Helsingfors: Simelius, 684 + 645 s.
- Meurman, Agathon (toim.) 1895. *Venäläis-suomalainen sanakirja = Russko-finskij slovar'*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 84. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 872 s.
- Milanova, Diza Eduardovna 1940. *Kratkij russko-finskij slovar'*. Moskva: OGIZ-GIS. [3. , ispr. i dop. izd. 25 000 ord. 384 s. 1946]
- Mustajoki, Arto 1971. *Venäjän kielen keskeinen sanasto*. Helsinki: Tammi, 192 s. (2. uppl. 1974)
- Mustajoki, Arto & Ekaterina Nikkilä 1982. *Russko-finskij učebnyj slovar' – Venäjää opiskelevan sanakirja: venäjä-suomi* ('Ryskfinsk inlärningsordbok'). 12 500 sanaa ('12 500 ord'). Hki: SN-kirjat & Moskva: Russkij jazyk, 535 s. [2. uppl. 1987, 3. rev. uppl. 1990]
- Mustajoki, Arto S. & Alina Tsygankina 1976. *Venäjän kielen käyttösanasto*. 1 250 sanaa. Jyväskylä: Gummerus, 128 s.
- Neljän kielen puheluopas: venäjän, suomen, ruotsin ja saksan* 1917. Parlör på fyra språk: ryska, finska, svenska och tyska. 8. förb. uppl. Hfors: Edlund (SKS), 196 s. (9. uppl. 1918)
- Niemensivu, Helena & Ekaterina Nikkilä 2003. *Suomi–venäjä-sanakirja – Finsko-russkij slovar'* ('Finsk-rysk ordbok'). Helsinki: WSOY, 771 s.
- Nordlund, S. F. 1892. *Russko-finskij ručnoj slovar' = Venäläis-suomalainen käsi-sanakirja*. Hki. 795 s.
- Ožegov, S. I. 1968. *Slovar' russkogo jazyka*. Ca. 53. 000 ord. 7. uppl. Moskva: Sovetskaja Ėnciklopedija, 900 s.
- Ordbok* 1891. 59 s. (*Sanakirja*. 58 s.) Helsingfors (Hufvudstadsbladets nya tryckeri).
- Palander, Edvard Wilhelm 1894–1900. *Finsko-russkij slovar' = Suomalais-venäläinen sanakirja*. Helsinki: WSOY, 582 s.
- Rantalainen, A. (toim.) 1916. *Käytännöllinen venäjänkielen sanasto. Suomalais-venäläinen sanakirja*. Porvoo: WSOY, 614 s.
- Renvall, Gustavo 1826. *Suomalainen sana-kirja. Lexicon linguae finnicæ, cum interpretatione duplici, copiosiore latina, brevior germanica*. Tomus I–II. Aboae: Typis Frenckellianis, XVIII + 339 + II + 356 s.

- Ringvall [Ringval'], A. F. & P. Kijanen 1902. *Finsko-russkij slovar'* = *Suomalais-venäläinen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 99. Gel'singfors: [Finskoe Literaturnoe Obščestvo]. [8], 1005, [2] s.
- Roždestvenskij, N. F. 1937. *Russko-finskij slovar'*. Red. av Diza Èduardovna Milanova. 2. uppl. Moskva: Sovetskaja Ènciklopedija.
- Russkie, finskie i švedskie razgovory i upražnenija, preimuščestvenno dlja putešestvujuščich v Rossii ili v finljandii* 1881. Rysk, svensk och finsk parlör innehållande samtalsöfningar hufvudsakligen för resande, hvilka besöka Ryssland eller Finland = Puhelu warasto wenäjän, ruotsin ja suomen kielillä sisältävä puhe harjoituksia pääasiallisesti matkustawille Wenäjällä ja Suomessa. Gel'singfors: Edlund (Simelius), 77 s.
- Russko-finskij voennyj slovar'* 1935. Moskva: Izd. Gos. In-ta "Sovetskaja ènciklopedija".
- Ryskt, svenskt och finskt hand lexikon* utarbetadt på Nådige befallning 1851. *Russko-švedskij i finskij ručnoj slovar'* sostavlennyj po vysočajšemu poveljeniju. Tavastgus [Tavastehus]: Nordensvan, [4], 903 s.
- Salo, Irma 1992. *Russko-finskij slovar'*. Bolee 15 000 slov (över 15 000 ord). Petrozavodsk: Karelija, 343 s. Izd-e 2-e, pererab. i dop.
- Sarsila, Juhani 1998. Eräs sanakirjakäsikirjoitus, sen alkuperä ja syntyvaiheet. Opublicerat ms.
- Sbornik russkich i finskich slov* 1915. Gel'singfors: Merkator. 16 s.
- Schroderus, Ericus 1637. *Lexicon Latino-Scondicum*. Stockholm (Reprint: Almqvist & Wiksell, 1941), XXV + 146 + 33 s.
- Schvindt, Fredrik Maximilian 1907. *Svensk-finsk-rysk nautisk ordbok = Ruotsalais-suomalais-venäläinen merisanakirja = Švedsko-finsko-russkij morskoj slovar'*. Wiborg: Zilliacus, 230, [1] s.
- Setälä, Vilho 1952. *Suomi, svenska, English, deutsch, francais, po[-]russki, esperanto, dansk, norsk, italiano, espanol, portugues*. Hki: Otava. 96 s. ; kuv. (Nyuppl. 1969)
- Smirnov, V. & Iisakki Lattu (red.) 1905. *Lindstedtin käytännöllisiä tulkikirjoja, 10: Novyj sbornik russkich i finskich slov, vyraženiij i razgovorov ili Novoe posobie dlja skorogo i samostojatel'nogo izučeniija pravil'no govorit' po-russki = Uusi suomalais-venäläinen ja venäläis-suomalainen tulkki eli Kaikille vasta-alkaville uusi erittäin helppotajuinen ja käytännöllinen keino oppia opettajatta ja valmistuksetta puhumaan suomea*. Gel'singfors: Knižnyj magazin Lindstedta. 168 s. (1909, 1913, 1915, 1917)
- Starčevskij A. V. 1889–90. *Naši sosedi. Pograničnyj perevodčik. (Po našej zapadnoj granice)*, 2–3. SPb. 576 s. + 670, 38 s.

- Suomen, ruotsin, wenäjän ja saksan kielinen sanakirja* 1873. Finsk, svensk, rysk och tysk ordbok = finskie, švedskie, russkie i nemeckie razgovory. 4. uppl. Wiborg: Clouberg (Zilliacus). VIII, 136 s. [5. uppl. 1877, 6. uppl. 1890 som *Russkie, švedskie i finskie razgovory* = Rysk, swensk och finsk ordbok = Wenäjän, ruotsin ja suomen kielinen sanakirja, VIII, 143 s.]
- Suomalainen Venäjällä eli Suomalais-venäläinen tulkki* 1915. Hki: A. Palander (Edlund i Pettersson). 40 s. ; kuv. (2. p. 1916, 3. p. 1917)
- Suomalais-venäläinen kyselyopas* 1941. Hki: Päämaja (Otavan kirjapaino). 29 s.
- Terhola, Paavo 1945. *Suomalais-venäläinen tulkisanakirja = finsko-russkij slovar'-perevodčik*. Hki: Kivi (SKS). 99, [1] s.
- Tirkkonen, Kirsti & Marsa Luukkonen (red.) 1992. *Suomi-venäjä-suomi-sanakirja*. Matkalle mukaan. 7. p. Jyväskylä, Helsinki: Gummerus, 176 s.
- Tuhkanen, Olga [= Aschan, Olga S.] 1891. *Pieni wenäläinen: lyhykäinen ja käytännöllinen keino oppia puhumaan wenäjän kieltä* / kirj. O. Tuhkanen. Hki: Edlund (Simelius). 52 s. (Pieni kielitaituri; 1) 2. p. 1896, 3. p. 1902, 4. p. 1904, 5. p. 1914, 6. p. 1916
- Tulkki Suomen luotsille* 1905. *Tolk för finske lotsen*. Hfors: Lots- och fyrinrättningen i Finland (Kejserliga senatens tryckeri). 21 s.
- Vahros, I[gor] & A[ntti] Scherbakoff 1975. *Suomalais-venäläinen sanakirja – Finsko-russkij slovar'* (Finsk-rysk ordbok'). 82 000 sanaa ('82 000 ord'). Moskva: Russkij jazyk, 815 s. [2. uppl. 1977; 3. uppl. hos WSOY 1995; 4. och 5. oförändr. uppl. som *Suomalais-venäläinen suursanakirja – Bol'soj finsko-russkij slovar'* ('Finsk-rysk storordbok'), Moskva: Russkij jazyk 2001 och 2002]
- Viherjuuri, H. J. 1941. *Venäläis-suomalainen sanakirja*. Laadittu uuden oikeinkirjoituksen mukaan. 20 000 ord. Porvoo: WSOY, 201 s. [2. uppl. 1946]
- Viherjuuri, Hillari Johannes 1915. *Venäjän kielen tulkki etupäässä liike-elämää silmälläpitäen laadittu*. Hki: Hakaniemen kirjakauppa. VIII, 104 s. (2. och 3. rev. uppl. 1915; 1917⁴)
- Viherjuuri, Hillari Johannes 1941. *Venäjän kielen puheluopas*. Hki: Otava. 136 s. (2. uppl. 1944, 3. uppl. 1945)
- Voprosy i otvety na russkom, finskom i švedskom jazyke, vstreča-juščiesja v obščepotrebitel'nych razgovorach pri provodke sudov* 1867. Kysymyksiä ja vastauksia wenäjän, suomen ja ruotsin kielillä, yleisimmistä puheenaiheista laiwoja luutsattaessa = Frågor och svar på ryska, finska och svenska språken, uti de vid lotsning af fartyg allmännast förekommande samtalsämnen / izd. Glavnym upravleniem locmanskogo i majačnogo vedomstva Finljandii = Suomen

- luutsi-ylihallituksen toimittamia = utg. genom Finska lotsöfverstyrelsens försorg. Hfors (Frenckell), 28 s.
- Vuorjoki, U. J. 1916. *Finsko-russkij kommerčeskij slovar'* = Suomalais-venäläinen kauppasanakirja. Gel'singfors: Otava, [8] 153 s.
- Wallin, Johan Fredrik 1848–50. *Suomen-, wenäjän- ja ruotsin-kielinen sana-kirja* J. F. Wallinilta. 1: A–M 1848, 4 + 520 s. ; 2: N–Ö 1850, 2 + 554 s. Hämeenlinna: Nordenswan.
- Zilliacus [Cilliacus], V. R. 1915. *Slovar' russko-finskij*. Gel'singfors, 52 s.

Övrig litteratur

- Gonoboleva, Sof'ja L'vovna 1999. *Russko-švedskij slovar' iz rukopisnogo fonda Ja. K. Grota Chel'sinsksoj Slavjanskoj biblioteki v istorii perevodnoj leksikografii XIX veka (k probleme identifikacii)*. Avtoreferat na soiskanie učenoj stepeni kandidata filologičeskich nauk. Sankt-Peterburg: In-t lingvističeskich issledovanij RAN, 20 s.
- Michajlov, Michail 2003. *Parallel'nye korpusa chudožestvennyh tekstov: princypy sostavlenija i vozmožnosti primenenija v lingvističeskich i perevodovedčeskich issdelovanijach (na primere russko-finskogo parallel'nogo korpusa chudožestvennyh tekstov)*. Acta Universitas Tampereensis, 956. Tampere: Tampereen yliopisto, 348 s.
- Rapola, Martti 1960. *Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö Koskiseen: valikoima*. Tietolipas 22. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 114 s.
- Timberlake, Alan 1996. Russian linguistics in the United States. *Russian Linguistics*, 20, 1, 121–130.
- Tommola, Hannu & Arto Mustajoki 1998. "Den förnyade rysk-finska ordboken" [Rec. av Kuusinen & al. 1997]. *LexicoNordica* 5, 239–259.
- Tommola, Hannu 1983. "Parempi myöhään... eli havaintoja suomalais-venäläisestä sanakirjasta" [Rec. av Vahros & Scherbakoff 1975]. *Virittäjä* 87, 2: 257–265.
- Tommola, Hannu 1999. "Venäläis-suomalaisesta sanakirjasta uusi laitos". [Rec. av Kuusinen & al. 1997]. *Virittäjä* 103, 2: 306–316.
- Tommola, Hannu 2003. "Tre nya finsk-ryska ordböcker". *LexicoNordica* 10, 177–191.
- Vahros, Igor 1976. "Suomalais-venäläisen sanakirjan syntyvaiheista". *Kanava*, 4, 475–481.